

10^e jaargang
maart 2006

Flinterwille

Vlinderwerkgroep Friesland

Afdeling Noord van de
Nederlandse Entomologische Vereniging

VOORWOORD

Beste mensen,

ik denk dat allen, die op 19 november vorig jaar aanwezig waren in de Fûgelhelling in Ureterp, het met me eens zullen zijn: het was een geslaagde viering van ons 4^e lustrum! Veel leden waren aanwezig, er werd uitgebreid stilgestaan bij ons jubileum en ook van de hapjes en drankjes na afloop werd uitgebreid gebruik gemaakt. Gelukkig vonden de mensen van de Fûgelhelling het geen probleem, dat het deze keer nogal wat uitliep na vijf uur. Het was voor het eerst dat we van de nieuwe accommodatie van de Fûgelhelling gebruik konden maken. Iedereen was onder de indruk van de inrichting van de nieuwe grote zaal, voorzien van de modernste technische snuffjes. Foto's van de lustrumviering kunt u vinden op de website van de vlinderwerkgroep, een uitgebreid verslag staat uiteraard in deze Flinterwille. Ik vraag ook graag uw aandacht voor de geplande excursies voor 2006: we hebben weer een aantal interessante gebieden uitgezocht. Ik hoop dat de belangstelling net zo groot zal zijn als bij de eerste excursie dit jaar. Voor het eerst hebben we namelijk een excursie georganiseerd in februari om eieren van de Sleedoornpage te zoeken. Die waren nog nooit aangetroffen in Friesland. Het bestuur had van te voren al prachtige plannen bedacht na het vinden van het eerste ei: het zou in elk geval, uiteraard in aanwezigheid van de pers, aan de commissaris van de koningin, de heer Nijpels, worden aangeboden. Hoe dit alles afliep vindt u uitvoerig beschreven in deze Flinterwille.

Veel mensen hebben inmiddels een bezoek hebben gebracht aan onze internetsite om de nieuwe nachtvlinderatlas te bekijken; zoals bekend is de notodonten-familie klaar, terwijl er druk gewerkt wordt aan de familie van de pijlstaarten. Van deze familie zijn de foto's inmiddels gereed, zodat we binnenkort ook daar de resultaten van kunnen zien. Verder moet ik nog even iets rechtzetten met betrekking tot de vorige Flinterwille: oplettende lezers die meenden dat er bij het artikel over de Zilveren Maan een verkeerde vlinder was afgebeeld, hadden gelijk: de vlinder leek er wel op, maar het was beslist geen Zilveren Maan!

Om alvast te onthouden: de Nationale Nachtvlinder Nacht wordt dit jaar gehouden op zaterdag 23 september. We proberen, net als vorig jaar, weer op zo veel mogelijk locaties hieraan aandacht te schenken. Te zijner tijd worden de exacte locaties op onze website bekend gemaakt.

Naast alle verenigingsnieuws zijn er ook weer diverse interessante bijdrages over de Friese vlinderfauna. Verder is de meest actuele ledenlijst toegevoegd. Ik wens iedereen veel leesplezier met deze Flinterwille en graag tot de 27^e april!

Siep Sinnema

INHOUD

Voorwoord	pag.	1
Inhoud		2
Aankondiging Voorjaarsbijeenkomst 2006		3
Verslag najaarsbijeenkomst 2005		4
Excursies 2006		14
Speerpuntgebied 2006	Gerrit Tuinstra	17
Dagvlindermonitoring in eigen tuin 2005	John Boosman	17
Interessante en nieuwe soorten micro-nachtvlinders voor Friesland	Gerrit Tuinstra	19
De Nachtvlinderfauna van It Easterskar	Henk Hunneman	22
Bijzondere waarnemingen in Hemrik.	Siep en Jannie Sinnema	27
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga: nieuwe soorten voor 2005	Andy Saunders	28
Determinatiedag 21 januari 2006	Jannie Sinnema	30
Verslag van het “Aaisykjen” van de Sleedoornpage	John Boosman	30
Heideblauwtjes in de inhaalslag	Kars Veling	32
Ledenmutaties		32
Belangrijke data		33

Aankondiging voorjaarsbijeenkomst

Hierbij nodigen wij u uit voor de voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland op **donderdag 27 april 2006 in de Fûgelhelling, De Feart 1 te Ureterp**. Aanvangstijd: 's avonds om 19.30 uur.

De indeling van de avond is als volgt:

1. Opening.
2. Algemene mededelingen en ingekomen stukken.
3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.
4. Bijzondere en mooie microvlinders (Gerrit Tuinstra).
5. Pauze.
6. Vlinderfilms over de heide, het veenhooibeestje en de Franse Cevennen (Kars Veling en Annette van Berkel).
7. Rondvraag.
8. Sluiting.

Attentiepunten:

- Als u dia's of cd-roms hebt meegenomen, verzoeken wij u dit voorafgaande aan de bijeenkomst even bij de secretaris of de voorzitter te melden.
- De contributie (EUR 5,00 per jaar) kan worden voldaan bij onze penningmeester Luut de Zee. Overmaken kan ook naar gironummer 7223259 ten name van L. de Zee te Joure.
- Inge vulde waarnemingsformulieren kunt u zoals gebruikelijk inleveren bij Jannie Sinnema.
- Indien u over een computer beschikt, dan verzoeken wij u vriendelijk de gegevens in **excel** in te voeren en het bestand ten behoeve van de vlinderdatabase Friesland te mailen aan Siep & Jannie Sinnema, email-adres: **s.g.sinnema@wanadoo.nl** Voor de excel-file (opmaakprofiel) kunt u zich wenden tot Siep Sinnema, die dit in een bestandje naar u toe kan mailen.
- Wanneer u beschikt over een emailadres verzoeken wij u deze op de presentielijst te vermelden.

Namens het bestuur van de Vlinderwerkgroep Friesland.
Gerard Bergsma – secretaris.

De najaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland vond plaats op zaterdag 19 november 2005 in de Fûgelhelling te Ureterp. De bijeenkomst werd voorgezeten door Siep Sinnema. Aanwezig waren 27 leden. Er was een afmelding van Anja Kerkhof.

1. De voorzitter opent de bijeenkomst en heet iedereen van harte welkom op dit memorabele moment, want de Vlinderwerkgroep Friesland bestaat 20 jaar.
2. Er zijn geen specifieke mededelingen. De ingekomen stukken worden voorgelezen door de secretaris en ter inzage neergelegd.

3. Ervaringen, mededelingen, inbreng van en door leden.

Abel Jagersma kon 15 soorten nachtvlinders aan het totaal voor zijn eigen tuin toevoegen. Voor de eerste keer trof hij een bont zandoogje aan op de monitoringroute in het Harichsterbos. Johan de Jong uit IJlst wordt deelnemer aan het werkgroepje in het Gaasterland. Verder vertelde Abel nog iets over de excursie van de Vlinderwerkgroep Friesland op 9 juli 2005 in het Gaasterland. Het uitgebreide verslag van deze excursie kan worden gelezen in de Flinterwille van oktober 2005.

Judith Bouma vond 2005 een slecht vlinderjaar. De veenhooibeestjes deden het redelijk goed in het Fochteloërveen. De toptijd kwam al snel, namelijk binnen 6 dagen nadat ze voor het eerst waren gesignaleerd. Judith maakt ons attent op een mooie vlindersite van Henk Dikkema uit Groningen: <http://www.vlinderskieken.nl>

Andy Saunders had voor het eerst een *Idaea fuscovenosa* (dwergstipspanner) gevangen. Verder maakt hij ons opmerkzaam op een natuurserie op woensdagen op de BBC genaamd 'Life in the Underground' van David Attenborough. Aanvang 22.00 uur.

Wiebe Poppe heeft in Harlingen op de waddendijk tijdens de najaarstrek zo'n 30 atalanta's waargenomen.

Johan Meijer heeft in het najaar veel atalanta's in z'n tuin gezien. Hij gaat in het voorjaar van 2006 op vakantie naar Costa Rica.

Jan van der Heide/Jan van der Woude uit Oudehaske is het opgevallen, dat er afgelopen jaar weinig distelvlinders waren. Zij hebben maar één exemplaar gezien.

Tymo Muus had 20 nieuwe nachtvlindersoorten in zijn woonplaats Beetsterzwaag.

Heert Hein Kuipers vond het eveneens een slecht vlinderjaar. Geen bijzonderheden.

Dick Goslinga heeft zich uitsluitend met dagvlinders beziggehouden. In de bekende vlinderberm bij Giekerk (Gytsjerk) waren weinig zwartsprietdikkopjes, argusvlinders en hooibeestjes. In het Houtwiel heeft hij de monitoring van de zilveren maan gedaan. In 2004 was de populatie oké, maar afgelopen jaar kwam de 1e generatie laat op gang en was de 2e generatie bedroevend slecht. In de Rijperkerksterpolder (Rypsjerksterpolder) vlogen wolken bruine zandoogjes rond.

Harmen Westra is beheerder van de VSB vlindertuin in Ferwert (Zorgcombinatie Interzorg). Hij heeft meegedaan aan de Nationale Nachtvlinder Nacht; er waren 14 belangstellenden. Harmen vertelt, dat de Stichting wAarde via de Vlinderstichting in Wageningen een nieuw vlinderboek heeft uitgegeven. Voor dit project was een redactieraad samengesteld, waaraan hij zijn medewerking heeft verleend. Het bijzondere aan het boek is, dat de eerste druk voor een groot deel leeg is. Het moet dus nog gevuld worden ('moet zich nog ontpoppen') met foto's, tekeningen, gedichten, verhalen en dergelijke. In ieder geval met alles wat te maken heeft met vlinders en niet over vlinders. Het boek kan via www.vlindertuinen.nl worden besteld en kost EUR 8,50. Iedereen kan er tot 2007 aan meedoen. Verder is in Hallumerhoek een doodshoofdvlinder gevonden. Deze zat in een schoorsteen die werd schoongeveegd in verband met de aanwezigheid van een bijennest. Ook heeft Harmen de rupsen gevonden van de ligusterpijlstaart en de wilgenhoutrups. De laatstgenoemde heeft zich inmiddels verpopt. Van iemand die in Zweden was geweest, had hij een (dode) rouwmantel gekregen. Deze vlindersoort had hij ook al eens in Friesland gezien.

Bettie Kooistra is op Schiermonnikoog geweest. Geen parelmoervlinders gezien, maar wél een kolibrievlinder.

Jannie Sinnema heeft in het najaar veel exemplaren van *Epirrita dilutata* (herfstspanner) en helaas geen *Epirrita autumnata* (novemberspanner) gevangen aan de Poostweg bij Beetsterzwaag. Ook *Spodoptera exigua* (florida-uil), een zeer zeldzame trekvlinder, trof ze daar aan.

Hilco Meijer trof in het voorjaar *Sesia bembeciformis* (gekraagde wespvlinder) aan. Bijzonder was nog de rups van *Deilephila elpenor* (groot avondrood) op Teunisbloem.

Henk & Auke Hunneman vonden 2005 wél een aardig vlinderjaar. In speerpuntgebied Oosterschar troffen ze de volgende interessante soort aan: *Clostera anachoreta* (kleine wapendrager). In Oranjewoud tijdens de Nationale Nachtvlinder Nacht: *Hydrelia sylvata* (geen Nederlandse naam); *Ennomos erosaria* (gehakkelde spanner) in eigen tuin te Gorredijk; bij Wijnjewoude de soorten *Macdunnoughia confusa* (getekende gamma-uil) en *Archanara algae* (moerasplantenboorder). Verder is nog vermeldenswaardig *Spilosoma urticae* (sneeuwbeer), gevonden in Veenwouden en *Mythimna obsoleta* (gestreepte rietuil) te Laaxum aan het IJsselmeer tijdens de excursie in het Gaasterland. Tot hun grote verrassing vonden Henk & Auke op 13-8-2005 in de Lindevallei bij Steggerda nog een tweetal rupsen

van *Perizoma sagittata* (Poelruitspanner); uiteraard op Poelruit. Deze rupsen zijn bijzonder goed gecamoufleerd en vallen op de plant nauwelijks op.

Gerrit Tuinstra meldt het volgende: *Xestia agathina* (late heide-uil), een zeldzame soort op 31-8-2005 in het Fochteloërveen. Deze trof hij ook aan op de Duurswouder heide net zoals *Chrysodeixis chalcites* (Turkse uil). *Sideridis albicolon* (tandjesuil) van het Aekingerzand; *Omphaloscelis lunosa* (maansikkeluil) van de Afsluitdijk; *Meganola strigula* (donker visstaartje). Tevens *Eupithecia abietaria* (spardwegspanner), een nieuwe macro voor Friesland; een afwijkende vorm van *Miltochrista miniata* (Rozenblaadje); ook een afwijkende vorm van *Cabera exanthemata* (bruine grijsbandspanner) met volledig grijs bestoven vleugels. Van de excursie Snellen/Ter haar in Zuid-Brabant had hij een aparte vorm van *Lomaspilis marginata* (gerande spanner) meegenomen.

John Boosman heeft zijn tuin geïnventariseerd op dagvlinders. 3094 exemplaren heeft hij waargenomen. Opmerkelijk was, dat hij geen distelvlinders, maar wél veel zwartsprietdikkopjes heeft gezien.

Luit de Zee: veel atalanta's gezien afgelopen zomer/najaar.

Hessel Hoornveld jr.: dagpauwogen waren na de zomer afwezig. Opmerkelijk was, dat een 2e generatie heideblauwtjes werd gezien. Ook 2 distelvlinders plus 2 kolibrievlinders waargenomen, waarvan eentje op Terschelling.

Mevrouw Hoornveld had een dagpauwoog in huis. Deze zat niet erg gunstig. Ze heeft de vlinder voorzichtig verplaatst. Ook heeft ze een vrouwtje van *Erannis defoliaria* (grote wintervlinder) gevonden, alsmede een mannetje en een vrouwtje van *Agriopsis aurantaria* (najaarsspanner).

4. Pauze.

5. Presentatie speerpuntgebied Oosterschar (Henk & Auke Hunneman).

Henk & Auke verzorgen een prachtige powerpointpresentatie over dit zeer natte, moerassige gebied ten westen van Heerenveen. Achtereenvolgens laten ze foto's en een kaartje van het gebied zien. Het Oosterschar (Easterskar) bestaat uit laagveenmoeras met rietlanden, soortenrijke graslanden en moerasbos. Sinds 1995 vinden er hydrologische herstelmaatregelen plaats, zoals waterberging, vernatting en verbeteren van de waterkwaliteit. In het gebied is in de periode 30 april tot 18 augustus 2005 zeven keer geïnventariseerd door de Vlinderwerkgroep Friesland. In totaal zijn 515 waarnemingen gedaan, waarvan 206 soorten nachtvlinders, verdeeld in 180 macro's en 26 micro's. Aan de hand van een enkele grafieken worden een aantal zaken verduidelijkt, zoals het aantal soorten per vangstdatum, de vlindersoortensamenstelling per gebied, de verhouding van het aantal gevonden uilen versus het aantal spanners, alsmede het inzicht welke moerasvlinders konden worden verwacht en welke daadwerkelijk zijn gevonden. Plaatjes van de vlinder en

de rups van *Clostera anachoreta* (kleine wapendrager) die in dit gebied werden gevangen. Volgens Lempke is het een lokale soort. Op Terschelling is de soort ook aangetroffen in 1986 en 1990. Ook enkele andere soorten komen voor het voetlicht en wel *Chilodes maritima* (smalvleugelrietboorder), *Lacanobia splendens* (moerasw-uil), *Mythimna flammea* (gevlamde rietuil) en *Orthosia gracilis* (sierlijke voorjaarsuil).

6a. Viering 20-jarig bestaan van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Siep Sinnema geeft ter gelegenheid van het 4^e lustrum van de Vlinderwerkgroep Friesland een historisch overzicht van de afgelopen 20 jaar. Om de Vlinderwerkgroep in het juiste historische perspectief te plaatsen wordt eerst de betekenis genoemd van enkele Friese vlindermensen uit de 19^e eeuw. Daarbij gaat het om mensen als J.H. Alberda, advocaat in Leeuwarden, die rond 1850 intensief inventarisatiewerk verrichtte in Friesland, en D. Ter Haar, notaris in Warga en later in Kollum. Rond 1900 verscheen van zijn hand het standaardwerk *Onze Vlinders*. De verschijning van dit boek toont aan, dat er in die tijd in Friesland al flink wat activiteit op vlindergebied was. In die tijd was de entomologie een tijdverdrijf van vooral notarissen, advocaten en andere notabelen. Verder kan gesteld worden dat er weinig samenwerking was tussen de vlinderliefhebbers, men was erg solistisch bezig. Dat laatste bleef zo in de eerste helft van de 20^e eeuw. Toch was er wel een centraal punt waar men elkaar ontmoette: het Fries Natuurmuseum onder leiding van Gerrit Stobbe. Stobbe was een vraagbaak op velerlei gebied, maar zeker ook op het terrein van dag- en nachtvlinders. Hij inventariseerde zelf en hielp mensen, die met moeite te determineren vlinders naar het museum kwamen.

De vlinders van Friesland, Lempke.

Belangrijk moment voor de Friese vlinderwereld is het jaar 1985: B.J.Lempke brengt zijn boek *De vlinders van Friesland* uit. Lempke, monument in de Nederlandse vlinderwereld en bekend van o.a. de *Catalogus* van Lempke, besloot een boek te schrijven met daarin een overzicht van alle bekende gegevens op dat moment van alle dag- en nachtvlinders. Hij bezocht musea en nam daar in de collecties alle Friese gegevens op; tevens bekeek hij de collecties van verzamelaars in Friesland en is in dat kader ook bij ons thuis geweest. Wij kenden Lempke al van onze bezoeken aan de liefhebbersdagen op het Zoölogisch museum te Amsterdam, waar Lempke hielp bij het op naam brengen van voor ons moeilijke soorten. Toen het boek verscheen in 1985 hadden we de beschikking over een prachtige momentopname van de kennis van zaken in Friesland.

Vlinderwerkgroep Friesland.

Daarmee had men kunnen stellen dat we klaar waren in Friesland, maar veel Friese vlinderliefhebbers zagen dit boek juist als een stimulans en als een startpunt om de kennis van de Friese vlinderfauna uit te breiden. Daartoe werd op 19 november 1985 in hotel Goerres te Akkrum de Vlinderwerkgroep Friesland opgericht.

De doelstelling was om door te gaan met de studie van dag- en nachtvlinders; de vlinderwerkgroep kreeg wel een eigen bestuur, maar besloot onderdeel te gaan uitmaken van de Nederlandse Entomologische Vereniging afdeling Noord. Vanaf dat moment krijgt de vlinderstudie in Friesland een geweldige stimulans: er wordt veel meer gezamenlijk ondernomen, zoals bijeenkomsten en excursies.

Publicaties.

Er werd al snel besloten om per jaar een jaarverslag uit te geven met daarin artikelen over interessante waarnemingen van het afgelopen jaar; ook moest het jaarverslag een overzicht bevatten van alle waargenomen vlinders van dat jaar. Tegenwoordig zou dat met email, internet en een databaseprogramma geen probleem zijn. In die tijd waren deze communicatiemiddelen echter nog onbekend en wat database betreft: hiervoor gebruikte ik Dbase 3+ onder DOS en de kenners weten dan wel dat dit beslist geen onverdeeld genoeg was. Toch wilden we elk jaar een overzicht hebben van de waarnemingen; hoogtepunt in die beginjaren waren de avonden in het najaar, waarop de meest actieve leden in Hemrik bij elkaar kwamen om hun waarnemingen bij elkaar te brengen. Op die avonden had iedereen zijn schrift met waarnemingen voor zich en per soort werd het aantal genoteerd, naast de eerste en laatste waarneming van dat jaar. Het aantal werd vervolgens genoteerd per deel van Friesland (verdeeld in 14 delen). Het is begrijpelijk dat dit tijdrovend was en er werd doorgedaan in de kleine uurtjes, tot er teveel aanwezigen in slaap waren gevallen en dus de lijst te onbetrouwbaar zou worden.

Elk jaar werd aan de hand van deze lijsten een jaarverslag geproduceerd met daarin een overzicht van tenminste 20 bladzijden dicht bedrukte pagina's van alle waargenomen soorten. Die lijsten maakten velen enthousiast om het onderzoek uit te breiden. Deze waarnemingslijsten zijn geproduceerd tot 1998; we raadplegen deze lijsten nog steeds, want ze bevatten een schat aan gegevens wat betreft de waarnemingen tussen 1985 en 1998.

Het gezamenlijk werken aan deze jaarverslagen deed het enthousiasme onder de leden groeien en uit de jaarverslagen blijkt dat het aantal waargenomen soorten voor Friesland en de kennis over de verspreiding ervan enorm groeide ten opzicht van de resultaten van Vlinders in Friesland van Lempke in 1985.

Dagvlinders in Fryslân.

Rond 1990 ontstond het plan om met de leden van de werkgroep een nieuw doel na te streven: het produceren van een atlas van de Friese dagvlinders op kilometerhokniveau. Voor dit project kregen we steun van de Vlinderstichting en de Fryske Akademy.

Om meer mensen hiervoor in te schakelen werden in 1993 en 1994 een aantal cursussen gegeven in Drachten, Oudemirdum en Buitenpost. Deze cursussen bestonden uit een viertal instructieavonden en enkele excursies. In totaal werden zo'n honderd mensen opgeleid. Door het grote aantal medewerkers werden in hoog

tempo de kilometerhokken onderzocht en konden we tenslotte een dekking bereiken van 85 %; wanneer men bedenkt dat dit inclusief alle meren is, dan wordt duidelijk dat vrijwel het gehele vasteland en de eilanden zijn onderzocht. De database bevatte tenslotte zo'n 81000 records. Hoogtepunt voor de Vlinderwerkgroep was uiteraard het verschijnen van het boek *Dagvlinders in Fryslân* in het jaar 2000. het boek bevat 176 pagina's en beschrijft alle soorten Friese dagvlinders, voorzien van veel foto's en uiteraard verspreidingskaartjes en vliegtijddiagrammen. Van elke soort zijn foto's van vlinders, rupsen etc opgenomen, waarbij uitsluitend Fries materiaal is gebruikt.

Flinterwille.

Als opvolger van de jaarverslagen werd in 1996 begonnen met een halfjaarlijkse nieuwsbrief, die al snel een naam kreeg: Flinterwille. De kwaliteit van ons periodiek is sinds de start met sprongen vooruit gegaan; naast uiteraard het noodzakelijke verenigingsnieuws wordt het periodiek gevuld met artikelen over het voorkomen en de biologie van bijzondere soorten en families in Friesland, zowel op dagvlindergebied als op het gebied van de micro- en macronachtvlinders. Verder bevat Flinterwille uiteraard steeds een actueel overzicht van bijzondere waarnemingen in Friesland. Flinterwille heeft inmiddels een oplage van 115 stuks en ook buiten Friesland is een flink aantal musea en instituten geabonneerd op ons blad.

Activiteiten.

De Vlinderwerkgroep Friesland organiseert tegenwoordig de volgende activiteiten:
-Tweemaal per jaar een ledenbijeenkomst, waarop ervaringen worden uitgewisseld en sprekers worden uitgenodigd; dit soort bijeenkomsten zijn een belangrijk verbindend element voor de werkgroep.

-Een vijftal excursies, vaak doelgericht om een slecht geïnventariseerd gebied te onderzoeken of om de ontwikkelingen in een bepaald natuurgebied te volgen.

-Een determinatiedag in het winterseizoen, waarbij men problemen met het op naam brengen van moeilijke soorten met elkaar kan bespreken.

-Het onderzoeken van "speerpuntgebieden"; zo'n speerpuntgebied wordt jaarlijks uitgekozen en de bedoeling is om het betreffende gebied intensief met smeer of vanglamp te onderzoeken. De laatste jaren hebben we op deze manier de omgeving van Eernewoude, Duurswoude, Oosterschar, Tjongervallei, Schaopedobbe en Oostermeer onderzocht.

-Meewerken aan publicaties en activiteiten van derden.

Zo is een belangrijk deel van de Friese gegevens van het boek *De Kleine Vlinders van J.Kuchlein* (1993) afkomstig van leden van de Vlinderwerkgroep Friesland.

Verder leveren onze leden gegevens voor het Nederlandse trekvlinderonderzoek, vroeger onder leiding van B.J.Lempke, nu in handen van Rob de Vos.

Sinds maart 2003 is de provincie Fryslân bezig met een werkgroep provinciale natuurmonitoring; de vlinderwerkgroep draagt ook hierin bij aan de verspreidingsinformatie.

Ook met het Natuurmuseum Fryslân is een samenwerkingsovereenkomst aangegaan, waarbij de werkgroep de beschikking krijgt over de vlindergegevens van het museum en helpt met het determineren van de collectie.

Nachtvlinders.

Na het verschijnen van Dagvlinders in Fryslân is het accent weer meer komen te liggen op de nachtvinders. Om meer mensen hiervoor de benodigde kennis bij te brengen heeft de vlinderwerkgroep in het voorjaar van 2003 een nachtvlinder cursus georganiseerd in Drachten. Inmiddels zijn er sinds de verschijning van het boek van Lempke tientallen nieuwe nachtvlindersoorten in Friesland ontdekt, terwijl de verspreiding van alle soorten inmiddels beter bekend is.

Een belangrijk communicatiemiddel is inmiddels de internetsite van de vlinderwerkgroep (www.vlinderwerkgroepfriesland.nl); naast een grote hoeveelheid informatie vindt men hier een actueel overzicht van de bijzondere waarnemingen in Friesland; dit overzicht wordt dagelijks bijgehouden. Het bestuur van de vlinderwerkgroep onderhoudt een database met daarin alle bekende gegevens van dag- en nachtvinders in Friesland; ook hier speelt internet en email een belangrijke rol: de meeste gegevens worden tegenwoordig door de leden via een speciaal invulformulier in Excel naar de vlinderwerkgroep gestuurd.

Toekomst.

Tenslotte werpt de voorzitter een blik op de toekomst van de vlinderwerkgroep. Nu de aandacht speciaal op de nachtvinders is gericht, ligt het voor de hand om de resultaten hiervan te publiceren. Daar is inmiddels een begin mee gemaakt, waarbij voorlopig is gekozen voor internet als publicatiemedium. Via de website van de vlinderwerkgroep kan men de “Voorlopige atlas van Friese macro-nachtvlinders” bereiken. Het streven is, om van alle soorten macro-nachtvlinders foto's, beschrijvingen, verspreidingskaarten en vliegtijd diagrammen te produceren. Inmiddels is dit gereed voor de familie van de Notodontidae. Het ligt voor de hand dat later de stand van zaken met betrekking tot de dagvlinders in Friesland weer zal worden opgepakt.

De toekomst ziet er overigens rooskleurig uit voor de Vlinderwerkgroep Friesland: heeft men landelijk te kampen met een vergrijzing in entomologische kring, in Friesland mogen we ons gelukkig prijzen met erg veel jonge en actieve leden. We zijn er de laatste jaren in geslaagd om nogal wat dertigers, twintigers en zelfs tieners aan onze werkgroep te binden. Veel van deze jonge leden zijn zeer actief in de werkgroep, zowel op bestuurlijk niveau als op het gebied van de inventarisatie. We kunnen dus alle vertrouwen hebben in de toekomst!

6b Henk & Auke Hunneman vertellen vervolgens over het pilotproject Notodontidae (tandspinners). De site van de Vlinderwerkgroep Friesland is inmiddels uitgebreid met een aparte link naar dit project. De tot nu toe verwerkte gegevens van deze familie zijn afkomstig van een beperkt aantal leden van de Vlinderwerkgroep Friesland. Het is slechts een tussenstand, want veel gegevens van andere leden van de Vlinderwerkgroep moeten nog binnenkomen. De records van de Vlinderstichting en de Werkgroep Vlinderfaunistiek (WVF) zijn opgevraagd en de collectie van het Fries Natuurmuseum is onderzocht op aanwezige notodonten.

De doelstelling is om te komen tot een totaaloverzicht van alle macronachtvlinderfamilies (op Friese leest geschoeid) op de website van de Vlinderwerkgroep Friesland. Op de laatste voorjaarsbijeenkomst van de Vlinderwerkgroep Friesland in Leeuwarden is er al iets verteld over het project “Voorlopige atlas van de macronachtvlinders van Friesland”, toen echter nog onder de naam “project Notodontidae”. De digitale atlas omvat een overzicht van alle in Friesland waargenomen soorten macronachtvlinders met daarnaast beknopte soortbeschrijvingen, waarin aandacht wordt besteed aan aspecten als status, biologie, ecologie en fenologie. Daarnaast worden per soort een aantal foto’s en kaartjes weergegeven, waarop aangegeven wordt waar de soort in Friesland waargenomen is.

De “Voorlopige atlas van de macronachtvlinders van Friesland” is vanaf 19 november 2005 online en dus op het “World Wide Web” te bekijken. Omdat het een hele klus is om alle benodigde gegevens beschikbaar te krijgen, is niet direct de informatie voor alle soorten weergegeven, maar per familie wél de tot nu toe geregistreerde en gedigitaliseerde gegevens van de in Friesland voorkomende soorten. Vanaf 19 november is uitsluitend de familie Notodontidae (tandspinners) compleet. Daarna wordt de atlas per (sub)familie aangevuld. De eerstvolgende familie is die van de Sphingidae (pijlstaarten). Daarnaast worden regelmatig de waarnemingskaartjes herzien, bijvoorbeeld wanneer nieuwe waarnemingsgegevens beschikbaar komen. Als u nog gegevens hebt, lever ze dan alstublieft in! De teksten op de site, zoals die vanaf 19 november beschikbaar zijn, zijn geschreven door Henk en Auke Hunneman. Gerrit heeft zich bezig gehouden met het verzamelen van foto’s en de verspreidingskaartjes. Voor het realiseren van het project danken wij vooral Erwin Lap uit Drachten die de website vorm heeft gegeven.

Neem dus een kijkje op de “Voorlopige atlas van de macronachtvlinders van Friesland”, die te bereiken is via een link op de algemene site van de Vlinderwerkgroep Friesland; <http://www.vlinderwerkgroepfriesland.nl>.

6c. Gerrit Tuinstra houdt vervolgens een presentatie over de ‘nieuwe macronachtvlinders voor Friesland’. Dat wil zeggen: na de verschijning van het

boek van Lempke 'De Vlinders van Friesland' in 1985 toen de Vlinderwerkgroep Friesland werd opgericht.

De Nederlandse situatie geeft tot en met 1999 een stand aan van 896 soorten macronachtvlinders. De Friese situatie geeft tot en met 1985 (volgens het boek van Lempke) een stand aan van 607 soorten. Na 1985 zijn er voor Friesland 35 nieuwe soorten macro's bijgekomen, zodat de stand ultimo 2005 uitkomt op 642 soorten. Dit is 72% van het Nederlandse macronachtvlinderbestand.

Van de diverse nieuwe soorten zijn in de loop der jaren slechts één of enkele exemplaren gezien, maar van sommige nieuwe soorten ook meer, bijvoorbeeld van: *Deileptenia ribeata*, *Chloroclysta siterata*, *Euphyia unangulata*, *Eupithecia exiguata*, *Gluphisia crenata*, *Acronicta alni*, *Panthea coenobita* en *Costaconvexa polygrammata*.

Nieuwe soorten macro-nachtvlinders voor Friesland, waargenomen na 1985:

Psychidae – zakdragers	1989 - <i>Eupithecia expallidata</i> Doubleday
1991 - <i>Diplodoma laichartingella</i> (Goeze)	1989 - <i>Eupithecia lanceata</i> (Hübner)
2001 - <i>Narycia duplicella</i> (Goeze)	1990 - <i>Asthena albulata</i> (Hufnagel)
1992 - <i>Whittleia retiella</i> (Newman)	2005 - <i>Hydrelia sylvata</i> (Scopoli)
Sesiidae - wesplinders	Notodontidae - tandvlinders
1998 - <i>Pennisetia hylaeiformis</i> (Laspeyres)	1991 - <i>Gluphisia crenata</i> (Esper)
1996 - <i>Synanthedon vespiformis</i> (Linnaeus)	Noctuidae - uilen
Saturniidae	1992 - <i>Acronicta alni</i> (Linnaeus)
2005 - <i>Saturnia pyri</i> (Denis & Schiffermüller)	1986 - <i>Chrysodeixis chalcites</i> (Esper)
Geometridae - spanners	1991 - <i>Shargacucullia verbasci</i> (Linnaeus)
1994 - <i>Deileptenia ribeata</i> (Clerck)	2001 - <i>Atethmia centrago</i> (Haworth)
1989 - <i>Scopula marginepunctata</i> (Goeze)	1989 - <i>Aporophyla lutulenta</i> (Denis & Schiffermüller)
2000 - <i>Costaconvexa polygrammata</i> (Borkhausen)	2002 - <i>Polymixis gemmea</i> (Treitschke)
1999 - <i>Chloroclysta siterata</i> (Hufnagel)	1989 - <i>Mythimna conigera</i> (Denis & Schiffermüller)
2003 - <i>Pareulype berberata</i> (Denis & Schiffermüller)	1993 - <i>Orthosia opima</i> (Hübner)
1998 - <i>Euphyia unangulata</i> (Haworth)	<i>Noctua janthe</i> (Borkhausen)
2003 - <i>Perizoma bifaciata</i> (Haworth)	Pantheidae - donsuijen
2005 - <i>Eupithecia abietaria</i> (Goeze)	1991 - <i>Panthea coenobita</i> (Esper)
2000 - <i>Eupithecia exiguata</i> (Hübner)	Arctiidae - beervlinders
1989 - <i>Eupithecia insigniata</i> (Hübner)	1990 - <i>Utetheisa pulchella</i> (Linnaeus)
1989 - <i>Eupithecia trisignaria</i> Herrich-Schäffer	1990 - <i>Antichloris viridis</i> (Druce)

Opgemerkt moet worden, dat *Noctua janthe* een dubbelloot is van *Noctua janthina*.

Helaas zijn er ook soorten “verdwenen”. Soorten die na 1985 niet meer in Friesland zijn waargenomen. Hiervan is de volgende lijst beschikbaar:
42 soorten die na 1985 niet meer zijn waargenomen:

Dahlica lichenella	Aplocera efformata
Pachythelia villosella	Drymonia velitaris
Zygaena trifolii	Catocala sponsa
Hyles livornica	Catocala promissa
Hippotion celerio	Minucia lunaris
Isturgia limbaria	Autographa bractea
Plagodis pulveraria	Periphanes delphinii
Selenia lunularia	Paradrina selini
Angerona prunaria	Cosmia diffinis
Lycia zonaria	Xylena exsoleta
Cleorodes lichenarius	Ammonoconia caecimacula
Alsophila aceraria	Mniotype adusta
Cyclophora pendularia	Eremobia ochroleuca
Scopula ornata	Sedina buettneri
Xanthorhoe quadrifasiata	Chortodes brevilinea
Catarhoe cuculata	Polia hepatica
Anticlea badiata	Mythimna turca
Lampropteryx suffumata	Lycophotia molothina
Chloroclysta miata	Spaelotis ravida
Eupithecia analoga	Nudaria mundana
Eupithecia irriguata	Lithosia quadra

7. Rondvraag.

Wiebe Poppe wenst namens de NEV-Noord de Vlinderwerkgroep Friesland geluk met het 4^e lustrum en biedt een envelop met inhoud aan.

8. Sluiting.

Voorzitter Siep Sinnema sluit het officiële gedeelte van deze interessante en feestelijke bijeenkomst af en nodigt iedereen uit voor een hapje en een drankje.

Excursies 2006

Zaterdag 27 mei: dag- en nachtvlinderexcursie in het Drents-Friese Wold bij Appelscha.

Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Bezoekerscentrum Drents-Friese Wold aan de weg van Drachten richting Emmen (N381) ter hoogte van het kruispunt bij Appelscha. Komt u vanuit de richting Drachten, dan rijdt u tot aan de stoplichten op het kruispunt (ter hoogte van Appelscha) en sorteert u rechts voor om in westelijke richting af te slaan richting Elsloo (NB: dus niet linksaf naar Appelscha!). Meteen nadat u rechtsaf bent geslagen, ziet u direct aan uw linkerhand het bezoekerscentrum liggen. U neemt de tweede afslag naar links en rijdt dan recht op het bezoekerscentrum af. Er is ruim voldoende parkeergelegenheid. In het bezoekerscentrum kunt u ook eten en drinken bestellen, want er is een klein restaurantje in gevestigd. Wanneer u eerder komt dan 14.00 uur kunt u ook het bezoekerscentrum van binnen bekijken. Er is van alles te zien en te koop (boeken en natuurspullen).

Het Drents-Friese Wold is een Nationaal Park van grote allure en behoeft eigenlijk geen betoog. Het wordt beheerd door Staatsbosbeheer. De kern van het park bestaat uit een uitgebreid stuifzandgebied (het Aekingerzand) gelegen aan de grens met Drenthe. In 1990 is Staatsbosbeheer gestart om circa 200 hectare bos rond het Aekingerzand te kappen om zo het ecologisch belangrijke stuifzand levensvatbaar te houden. Uiteindelijk wordt het een afwisselend landschap met voedselarme bossen, stuifzanden, natte en droge heide, vennen en schrale graslanden. Kortom een dynamisch voedselarm landschap. Voor stuifzandgebieden geldt dat ze een unieke en zeldzame natuur met een eigen micro(woestijn)klimaat hebben. De temperatuur kan er op zomerse dagen extremer variëren, dan in de omringende gebieden. Het Aekingerzand is het enige grote stuifzandgebied van Noord-Nederland en is daardoor zeer waardevol. Niet alleen vanwege het voorkomen van bijzondere en zeldzame planten, dieren (vogels, amfibieën, reptielen) en insecten, maar ook vanuit cultuurhistorisch oogpunt. Het gebied is in het kader van de Habitatrictlijn aangewezen als speciale beschermingszone voor heide, voedselarme veentjes, schraallanden, oeverkruiden en voor de kamsalamander. Door het kappen van overwegend monotoon en enig exotisch naaldbos (uitbannen van luwtewerking) en het realiseren van bepaalde natuurontwikkeling kunnen de voor het Aekingerzand geschikte milieus worden hersteld naar de kenmerken van een levend stuifzandmilieu. Uitgebreide bossen en heidevelden omgeven het Aekingerzand. De excursie begint vanaf de parkeerplaats bij het bezoekerscentrum. Vermoedelijk zullen we worden vergezeld door een aantal gasten die vanuit het bezoekerscentrum aan de excursie mee willen doen, omdat ze geïnteresseerd zijn in vlinders. We brengen o.a. een bezoek aan 't Groote Veen, de oostkant van het

Aekingerbroek (het brongebied van de Vledder Aa) en het Aekingerzand. Als het weer meezit, wordt het een prachtige tocht.

's Avonds gaan we naar het beroemde vennetje en de Kraaiheidepollen aan de overkant (oostkant) van de N381 op jacht naar schemeringvlinders. Daarna gaan we daar op diverse plekken lichten en smeren. In deze omgeving is nergens stroom voorhanden. Aggregaten en op accu's werkende lichtvallen zijn hier dus noodzakelijk. Wellicht plaatsen we ook een lamp + bemanning bij het bezoekerscentrum zelf.

Contactpersoon: Gerard Bergsma. Tel. 0516-432414

Zaterdag 1 juli: dag- en nachtvlinderexcursie Ferwert.

Aanvang 14.00 uur

Plaats van samenkomst: Noorderleegs buitenveld bedrijfgebouw it Fryske Gea.

Noorderleeg 59074 TG Hallum. (zie kaartje)

Het buitendijks landschap bestaat uit zomerpolder, kwelders en slikvelden.

Jaap Feddema uit Ferwert zal onze excursie begeleiden, duur ± twee en een half uur. Na de excursie gaan we een kop koffie halen bij de Seedykstertoer in Marrum. Daar kunnen we de uitkijktoren beklimmen om de excursie vanuit de lucht nog eens over te doen. Vandaar uit gaan we naar Ferwert waar we de Vlindertuin van Interzorg gaan bezichtigen.

Om half zeven is er de gelegenheid om in de tuin iets te gaan eten, (snack naar keus) of eigen eten.

Ook kunnen we foto's tonen van de vorige nachtvlindernacht 2005.

In de tijd dat het nog donker moet worden kunnen we in het bos van Ferwert op jacht gaan naar micro's. (bos = in de beleving van de Ferwerter's)

Vandaar uit gaan we ons klaar maken om te lichten en te smeren.

Eventuele plaatsen voor lichtpunten zijn:

- 1 De vliedertuin van Interzorg, netstroom aanwezig
- 2 Het Ferwerter bos, aggregaat
- 3 Het Kaatsveld in het dorp, netstroom aanwezig
- 4 Cammingha Hof bij de fam van Herpen, netstroom aanwezig
- 5 Op de rand van het dorp bij het industrieterrein, aggregaat

Na de lichtvangst kunnen we onze bevindingen nabespreken in de vliedertuin van Interzorg onder het genot van een thee of een kop koffie, of we gaan meteen allen onze eigen weg, dit in onderling overleg.

Voor het eten en de koffie bij Interzorg wordt een kleine vergoeding gevraagd.

www.seedykstertoer.nl; www.itfryskegae.nl;

www.interzorg-ferwert.nl-WoonZorgCentrum-OverigeVoorz.-Tuin, Foto's.

Contactpersoon: Harmen H Westra. Tel 0610399718 of 05180412644

Zaterdag 5 augustus: dag- en nachtvlinderexcursie De Meenthe / Zandhuizen e.o. Aanvang: 14.00 uur.

Plaats van samenkomst: Parkeerplaats Zandhuizen. Komend uit noordelijke richting (vanuit Oldeberkoop), ligt er vlak voor de bocht in Zandhuizen, aan de rechterkant van de weg een parkeerplaats. Amersfoortcoördinaat: 206.4 - 547.3. Hier verzamelen we ons eerst en van hieruit gaan we naar de plaats van bestemming. Zorg er dus voor dat u op tijd bent.

Het natuurgebied De Meenthe ligt ten noorden van Noordwolde, in de gemeente Weststellingwerf. Het gebied bestaat uit bossen (naald-, loof- en gemengde bossen) die afgewisseld worden door percelen heide. Deze heide is erg afwisselend door het aanwezige reliëf en bestaat dus zowel uit natte als drogere delen. Daarnaast liggen er een aantal (schrle) graslandjes in het gebied, dat in eigendom is van Staatsbosbeheer.

De vochtige heideterreintjes in het gebied herbergen één van de laatste (kleine) populaties van het gentiaanblauwtje (*Maculinea alcon*) in Friesland. De datum van deze excursie is bewust gekozen omdat die in de hoofdvliegtijd van deze soort valt. Met een beetje geluk krijgen we 'm dan ook te zien. Daarnaast kunnen op zoek naar de eitjes op de bloemen van klokjesgentiaan (*Gentiana pneumonanthe*) en uiteraard diverse andere dag- en nachtvlindersoorten. Rond Zandhuizen liggen nog een aantal kleine terreintjes waar zich populaties van het gentiaanblauwtje bevinden. Mogelijk kunnen we ook daar nog een kijkje gaan nemen. John Boosman zal het komende jaar monitoringwerk t.b.v. het gentiaanblauwtje verrichten. Misschien levert de excursie nog aanvullende gegevens op.

Het gebied herbergt ongetwijfeld een rijke nachtvlinderfauna. Daarom willen we 's avonds/'s nachts in het gebied de nachtvlinders gaan inventariseren. De precieze plek waar de lampen opgesteld kunnen worden, zullen we op de avond ter plaatse gaan bekijken.

Contactpersoon: Gerrit Tuinstra. Tel. 0512-518246 (op de dag zelf: 06-13684171)

Speerpuntgebied 2006 – Gerrit Tuinstra

Als speerpuntgebied hebben we dit jaar gekozen voor Van Oordt's Mersken. Dit prachtige gebied, waarvan nog vrijwel niets over nachtvlinders bekend is, ligt tussen de dorpen Beetsterzwaag en Gorredijk. Een deel van het gebied is bekend onder de naam Terwispeler Groot-schar. Het gebied is niet vrij toegankelijk voor het publiek en we zijn dan ook erg blij dat we van Staatsbosbeheer vergunning gekregen hebben om hier de nachtvlinders te kunnen inventariseren. Want we verwachten er veel van, vooral door de variëteit aan vegetatietypen. Het hogere deel van het gebied bestaat uit oude loofbossen, afgewisseld met heideterreintjes en (blauw)graslanden. Aan de noordkant van deze hogere gronden liggen de hooilanden die vervolgens weer aansluiten op het Oud- of Koningsdiep. Het gebied is zeer waardevol wat vegetatie betreft. Maar ook voor vogels is het een eldorado en voor nachtvlinders zal dit niet anders zijn.

Wie een keer een avond mee wil kan dit doorgeven aan Auke Hunneman (0513-464596), Fam. Sinnema (0516-471222) of Gerrit Tuinstra (0512-518246).

Dagvlindermonitoring in eigen tuin 2005 John Boosman

Net als in de jaren 1999 (Flinterwille maart 2000) en 2000, heb ik in 2005 dagelijks bijgehouden wat er aan dagvlinders in mijn tuin in Earnewald vlogen, waarbij de hoogste aantallen exemplaren per dag werden genoteerd. (kmhok 193.2-571.6). Een intensief werkje, want op hoogtijdagen in juli en augustus vlogen er wel 50 tot 60 vlinders per dag rond. En hou dan maar eens in de gaten dat je niet dubbel telt of eentje overslaat. De tuin is eigenlijk een voormalig boerenerf van 36 are, omzoomd door broekbos, riet en weiland, waarop zo'n 140 wildeplantensoorten vele insecten van nectar voorzien. Als ik het aantal soorten en exemplaren dit jaar vergelijk met voorgaande jaren, blijkt dat ik in 2005 de distelvlinder en het groot dikkopje in mijn tuin gemist heb. Maar gelukkig was de kleine vuurvlinder weer terug. Er zijn in totaal 17 soorten dagvlinders waargenomen en het aantal exemplaren was hetzelfde als in 2000. Er waren echter wel grote verschuivingen, want het bont zandoogje, het koevinkje, de kleine vos en de gehakelde aurelia kwamen veel meer voor dan in 1999 en 2000. Dat geldt zeker ook voor het zwartsprietdikkopje. Mogelijk heeft deze laatste soort geprofiteerd van het bermbeheer, want er is minder intensief gemaaid, waardoor de berm wel op bepaalde plekken is verruigd met bramen, maar grassen met eitjes nu beter kunnen overwinteren. Frappant is wel dat het klein gaderd witje in alle jaren steeds op de eerste plaats blijft staan. Ten opzichte van 1999 en 2000 vertonen helaas de dagpauwoog, het landkaartje en vooral de argusvlinder een sterk dalende tendens.

Van het oranjetipje heb ik 2 rupsen en 9 eitjes op pinksterbloemen en look-zonderlook gevonden. Tot mijn grote verrassing zag ik op 24 december nog een geheel gave atalanta op de reed vliegen. (Bij 8 graden Celsius, veel zon en weinig wind). Een Kerstverrassing!

In onderstaande lijst zijn de verschillende generaties redelijk te onderscheiden. Het blijkt dat het aantal vlinders van de tweede generatie, zoals van het landkaartje, het bontzandoogje, de argusvlinder, de kleine vuurvlinder en het klein geaderd witje in het algemeen hoger was dan de eerste generatie. De citroenvlinder houdt, zo te zien, in de warme juli-maand siësta.

Overzicht dagvlinders per decade (x) in 2005:

Soort	mrt	apr	mei	juni	juli	aug	sept	okt	nov	dec	aantal
Kl geaderd witje		xx xxx	x x	xxx	xxx	xxx	xxx	x			634
Bont zandoogje		xx xxx	xxx	xx	xxx	xxx	xx				406
Zwartsprietdikkop				x xxx	xxx						375
Koevinkje				x xxx							299
Atalanta			xx xxx	xxx	xxx	xxx	xxx	xx		x	272
Bruinzandoogje				x xxx	xxx						229
Groot koolwitje			x xxx	xxx	xxx	xx					151
Citroenvlinder	x	xxx	xxx	xxx	x	xxx	xxx	x			123
Dagpauwoog		x	x x	x x	xx	xxx	x x				123
Kleine vos	x	xx		x	x	xxx	xxx	x			120
Klein koolwitje		xx xxx	x	xxx	xxx	xxx	x				103
Oranjetip		xxx	xxx								81
Landkaartje		xx xxx	x		xx xx	x					65
Argusvlinder			x x		x	xxx					57
Gehakelde aurelia				x	x	xx	xxx	x			35
Boomblauwtje		xx xx			xx xx						17
Kleine vuurvlinder			xx		x x						8
Aantal ex.		2 175	289	191	992	1077	327	42	2	1	3098
Aantal soorten per decade.		2 3 8 9		8 4 12		15 14 11		6 2 3		1	
			8 10 11		7 12 15		9 8 8		1 1		

Interessante en nieuwe soorten micro-nachtvlinders voor Friesland Gerrit Tuinstra

Net als voorgaande jaren heb ik me in 2005, naast macro-nachtvlinders, ook weer bezig gehouden met micro-nachtvlinders. Een deel van de micro's kon direct in het veld gedetermineerd worden, anderen werden verzameld om thuis m.b.v. literatuur

te determineren of eventueel door specialisten te kunnen laten determineren. Al met al heb ik in 2005 bijna 240 soorten micro-nachtvlinders waargenomen, verdeeld over 26 verschillende families.

Op basis van De kleine vlinders (Kuchlein, 1993) zouden vijf soorten nieuw zijn voor Friesland. Na navraag gedaan te hebben bij de Stichting Tinea en de Werkgroep Vlinderfaunistiek vielen twee soorten af omdat ze inmiddels al uit Friesland bekend waren. Deze beide soorten, aangevuld met een derde interessante soort, wil ik eerst even onder de loep nemen.

Agonopteryx cnicella (Treitschke, 1832)

Van het genus *Agonopteryx* (Hübner, 1825) (familie *Oecophoridae*) zijn uit Nederland 24 verschillende soorten bekend, waarvan er drie inmiddels als uitgestorven worden beschouwd (Kuchlein en de Vos, 1999). Een bekende soort *Agonopteryx* is *A. ocellana* (Fabricius, 1775), met vrij licht gekleurde voorvleugels met daarop enkele kleine rode vlekjes.

Agonopteryx cnicella is een veel donkerder soort, met bruine voorvleugels. In De kleine vlinders wordt in het verspreidingskaartje van deze soort een stip op Terschelling weergegeven. Deze waarneming wordt eveneens in De vlinders van Friesland (Lempke, 1985) beschreven. Het gaat daarbij om een vondst van rupsen op blauwe zeedistel (*Eryngium maritimum*) op 29 juli 1963 door Dijkstra, die de vlinders uitkweekte. Buiten deze waarneming is de soort voornamelijk waargenomen in Gelderland (rivierengebied en zuidwestelijke deel van de Achterhoek) en Zuid-Holland (duinstreek).

Ik ving een exemplaar van *A. cnicella* tijdens de excursie naar Gaasterland op 9 juli 2005. We hebben toen 's middags de Huitebuursterbuitenpolder bezocht, waar onder andere veel echte kruisdistel (*Eryngium campestre*) groeit, een tweede voedselplant van de vlinder (Kuchlein, 1993). In het verslag van deze excursie werd beschreven dat echte kruisdistel een “typische stroomdalplant van de Gelderse IJssel” is (Jagersma, 2005).

In de jaarlijst van microlepidoptera van de jaren 1997 en 1998 (Huisman & Koster, 2000) wordt beschreven dat *A. cnicella* lokaal, vooral aan de kust en langs de grote rivieren wordt gevonden. De beste methode om de soort vast te stellen is het zoeken naar rupsen tussen samengesponnen bladeren. Voorts worden in deze jaarlijst een aantal data genoemd waarop rupsen of vlinders waargenomen werden.

Bryotropha galbanella (Zeller, 1839)

Een tweede interessante soort die ik in 2005 waargenomen heb is *Bryotropha galbanella* (familie *Gelechiidae*). Van deze soort ving ik zowel in Beetsterzwaag als in Bakkeveen steeds één exemplaar (op resp. 13 juni en 30 juli). Het biotoop van *B. galbanella* bestaat uit vochtige en schaduwrijke naaldbossen, waar de rupsen op mossen leven (Elsner, Huemer, Tokar, 1999). De vindplaats in Beetsterzwaag betrof een naaldbos met vooral douglas (*Pseudotsuga menziessii*).

Het exemplaar van Bakkeveen werd gevangen langs een pad met aan weerszijden hoge coniferen, temidden van vrij (vochtige) naaldbossen.

B. galbanella werd in Friesland voor het eerst op 1 juli 2000 te Bakkeveen waargenomen, tijdens de jaarlijkse excursie van de secties Ter Haar en Snellen (Zwier en Jansen, 2002).

De meeste stippen in het verspreidingskaartje in De kleine vlinders staan in het oostelijke deel van Midden-Nederland (de Veluwe, 't Gooi en Twente). Daarnaast staat er steeds één stip in het zuiden van Drenthe, het westen van Noord Brabant en het noorden van Limburg.

Strophedra weirana (Douglas, 1850)

Een soort die in Friesland voor het eerst in 1998 waargenomen werd (25 oktober), is *Strophedra weirana* (mededeling J. Kuchlein). Een tweede soort van dit genus is *S. nitidana*. Beide soorten werden vroeger niet van elkaar onderscheiden (Kuchlein, 1993). *S. weirana* is uit Nederland vooral bekend uit midden en Zuid-Nederland. Ook zijn er waarnemingen in Drenthe gedaan (Kuchlein, 1993). Voedselplanten van deze erg kleine bladroller (familie *tortricidae*) zijn beuk (*Fagus sylvatica*), haagbeuk (*Carpinus betulus*) en tamme kastanje (*Castanea sativa*) (Razowski, 2001).

Op 22 juni 2004 ving ik een exemplaar van deze soort op de Schaopedobbe bij Elsloo.

De volgende drie soorten micro-nachtvlinders zijn, voor zover mij bekend, in 2005 nieuw voor Friesland waargenomen.

Bucculatrix noltei Petry, 1912

De familie *Bucculatricidae* omvat slechts één genus: *Bucculatrix* (Zeller, 1839). Het gaat hier om erg kleine, bladminerende soorten. Een soort met een heel kenmerkende, kommavormige mijn (op vuilboom (*Rhamnus frangula*)) is *B. frangutella* (Goeze, 1783).

Een tweede soort, met eveneens opvallende mijnen, is *B. noltei*. Deze soort leeft op bijvoet (*Artemisia vulgaris*), waarin de rups in eerste instantie een heel klein gangmijntje maakt. Later leeft de rups vrij op het blad. Hij maakt daarbij hele kleine gaatjes in het blad waardoor hij het binnenste van het blad opeet en daarbij kenmerkende witachtige vlekmiijntjes achterlaat. Vooral wanneer er meerdere rupsen op een blad of plant leven geeft dit een heel herkenbaar beeld (Ellis, 2005). *B. noltei* werd pas in 1979 voor het eerst in Nederland (Zuid-Limburg) waargenomen. Daarna heeft de soort zich erg uitgebreid en over vrijwel heel Nederland verspreid (Kuchlein, 1993). Uit Friesland was de soort echter nog niet bekend.

Op 1 oktober 2003 vond ik net over de Fries-Groningse grens (nabij Marum) een bijvoetplant met ontzettend veel kleine vlekmiijntjes, waarvan ik een aantal

blaadjes meegenomen en gescand heb. Tijdens het schrijven van dit artikel herinnerde ik me dit en heb de scan naar Willem Ellis, specialist op het gebied van bladmineerders, gestuurd. Hij mailde terug dat dit het onmiskenbare vraatbeeld van *B. noltei* op bijvoet was.

In 2005 vond ik van *B. noltei* steeds één imago in het Oosterschar bij Sint Johannesga (28 mei), bij Beetsterzwaag (31 mei) en in Drachten (4 augustus). De soort komt blijkbaar dus ook verspreid over Friesland voor. De vlinders werden gedetermineerd door de heer Kuchlein.

Cydia amplana (Hübner, 1799)

Een vrij gemakkelijk herkenbare bladroller is *C. amplana*, die voor het eerst in Nederland in 1980 waargenomen werd. In De kleine vlinders (Kuchlein, 1993) worden slechts twee vindplaatsen, in de duinen van Noord-Holland weergegeven. De laatste jaren schijnt de soort zich uit te breiden. Zo werd tijdens de faunistische mededelingen op de najaarsbijeenkomst van de Sectie Snellen (2002) *C. amplana* door twee vlinderaars gemeld, naar aanleiding van waarnemingen in Noord-Brabant en Zeeland (ten Holt, 2003). Tijdens de najaarsbijeenkomst van 2003 werd een waarneming van *C. amplana* uit Hoek van Holland gemeld (ten Holt, 2004). Dit zijn overigens niet de enige waarnemingen van *C. amplana*, maar tot 2004 was deze soort nog niet uit de noordelijke provincies bekend. Ik ving de soort in 2004 (steeds één exemplaar op 4 en 9 augustus) nabij Lauwersoog (provincie Groningen) op licht. In 2005 ving ik in het Oosterschar nabij Sint Johannesga drie exemplaren van *C. amplana* op 29 juli.

C. amplana is van oorsprong een zuidelijke soort. De vlinders zijn uitgekweekt uit eikels (mededeling F. Groenen), maar er zijn ook andere voedselplanten bekend zoals (de zaden van) hazelaar (*Corylus avellana*) en tamme kastanje (*Castanea sativa*) (Razowski, 2001).

Cydia cosmophorana (Treitschke, 1835)

Een tweede bladrollersoort die ik in 2005 nieuw voor Friesland ving is de vrij kleine *C. cosmophorana*, waarvan in De kleine vlinders geen stippen staan in de vier noordelijke provincies. De soort is wel bekend uit midden Nederland, Noord-Brabant en Limburg.

De rupsen van dit prachtige bladrollertje leven in gallen op grove den (*Pinus sylvestris*). Deze gallen worden veroorzaakt door o.a. de bladroller *Retinia resinella* (Linnaeus, 1758). De rupsen veroorzaken harsklompen, veelal aan de uiteinden van dennetwijgen, doordat ze zich daarin een weg vreten. De ontstane gallen (dus eigenlijk de harsklompen) worden ook wel “harsmannetjes” genoemd. *R. resinella* is een algemene soort (de harsklompen zijn eenvoudig te vinden en de vlinders zijn gemakkelijk uit te kweken), bijvoorbeeld in de bossen van Beetsterzwaag. Op 6 september 2005 ving ik daar een exemplaar van *C. cosmophorana* op licht.

Gebruikte literatuur:

- Kuchlein, 1993; De kleine vlinders, handboek voor de faunistiek van de Nederlandse microlepidoptera. Pudoc Wageningen 1993.
- Kuchlein en de Vos, 1999; Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders. Backhuys Publishers, Leiden 1999.
- Lempke, 1985; De vlinders van Friesland. Fryske Akademy 1985.
- Jagersma, 2005; Verslag excursie Gaasterland van 9 juli 2005. Flinterwille oktober 2005, eigen uitgave Vlinderwerkgroep Friesland.
- Elsner, Huemer, Tokar, 1999; Die Palpenmotten Mitteleuropas. Bratislava 1999.
- Zwier en Jansen, 2002; Verslag van de excursie op 30 juni – 2 juli 2000 te Bakkeveen (Friesland). In: Franje, jaargang 5, nummer 9.
- Razowski, 2001; Die Tortriciden Mitteleuropas. Bratislava 2001.
- Ellis, 2005; website De Bladmineerders van Nederland (www.bladmineerders.nl).
- Huisman & Koster, 2000. Jaarlijst microlepidoptera 1997-1998. In: Entomologische berichten.
- Ten Holt, 2003. Verslag van de najaarsbijeenkomst van de sectie “Snellen” op 11 oktober 2003 te Lexmond. In: Franje, jaargang 6, nummer 11.
- Ten Holt, 2004. Verslag van de najaarsbijeenkomst van de sectie “Snellen” op 23 november 2002 te Lexmond. In: Franje, jaargang 7, nummer 13.

De Nachtvlinderfauna van It Easterskar Henk Hunneman

Inleiding

Sinds enkele jaren heeft vlinderwerkgroep Friesland de traditie om ieder jaar een natuurreservaat te benoemen tot speerpuntgebied. Dat wil zeggen dat het betreffende gebied tijdens een flink aantal bezoeken door actieve leden grondig wordt onderzocht op nachtvlinders. De bedoeling van deze inventarisaties is om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de ter plaatse aanwezige nachtvlinderfauna. Afgelopen jaar was It Easterskar aan de beurt. It Easterskar is een laagveenmoeras dat ingeklemd ligt tussen Joure, Heerenveen en het Tjeukemeer. Het gebied dankt zijn ontstaan aan de vervening die hier tussen 1850 en 1900 plaatsvond. Na de vervening bleef een afwisselend gebied over met open water, rietland, moerasbos en grasland. Sinds It Easterskar in beheer is als natuurterrein vormden verdroging en de slechte waterkwaliteit de belangrijkste problemen waar het gebied mee te kampen had. Kortgeleden is de waterhuishouding van It Easterskar beter afgestemd op de aanwezige natuurwaarden. Veel kritische plantensoorten hebben hier van geprofiteerd. De rijke plantengroei biedt op zijn beurt weer plaats aan verschillende soorten herbivore insecten. Van de nachtvlinderfauna waren slechts weinig historische gegevens beschikbaar. Wel is bekend dat zowel aardbeivlinder als zilveren maan in het verleden goede populaties hadden in It Easterskar. Dit artikel schetst een beeld van de nachtvlinderfauna die het gebied herbergt.

Methode

In totaal hebben we It Easterskar 7 maal bezocht. Tijdens deze bezoeken hebben we nachtvlinders gelokt met behulp van kunstlicht. Afhankelijk van het aantal deelnemers aan de inventarisatie is met 1 tot 3 lampen per keer gelicht. Eenmaal is het gebied overdag bezocht. Vrijwel alle avonden hebben we onze lakens gespannen op een heischraal grasland in het zuidoosten van het gebied. De vegetatie bestond hier uit een keur aan (schijn)grassen en zeggen, die afhankelijk zijn van voedselarme en vochtige tot natte omstandigheden. Het schraalland werd omzoomd door opslag van els, populier en wilg. Op de oevers van de verlande sloot, die het gebied doorsnijdt, stond veel wilde gagele. Met inventarisaties in het voorjaar tot in de nazomer is de spreiding over het jaar heel behoorlijk. Op grond van deze informatie zou de indruk kunnen ontstaan dat het gebied vrij intensief is bemonsterd. De praktijk heeft echter uitgewezen dat een wekelijkse of op zijn minst tweewekelijkse inventarisatie noodzakelijk is om echt een goed beeld van de aanwezige nachtvlinders te krijgen. Niettemin hebben we een eerste indruk gekregen van de nachtvlinderfauna van It Easterskar.

Resultaten

Over het hele jaar werden ruim 200 soorten nachtvlinders waargenomen, waarvan het merendeel bestond uit zogenaamde macro-nachtvlinders. Er werden slechts 26 kleine vlinders vastgesteld. Dit wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat de kleine vlinders tijdens de inventarisaties minder aandacht hebben gekregen. Ook moet een aantal soorten kleine vlinders nog op naam worden gebracht. Van de 180 waargenomen soorten macro-nachtvlinders wordt het leeuwendeel gevormd door vertegenwoordigers van de families spanners (32%) en uilen (41%). Dit is geen verrassing, omdat het grootste deel van de soorten dat in Nederland voorkomt tot deze families behoort (Kuchlein en De Vos 1999). Daarnaast zijn 46 soorten van 9 kleinere families gezien. Relatief gezien waren vooral de beervlinders (Arctiidae), eenstaartjes (Drepanidae) en tandvlinders (Notodontidae) sterk vertegenwoordigd. De afgelopen jaren is veel bekend geworden over de nachtvlinderfauna van moerassige gebieden. Eigenlijk vormen de moerassen het enige habitatype waarvan de levensgemeenschap ook voor nachtvlinders goed beschreven is (Van der Meulen *et al* 2004). Een belangrijk deel van de soorten die in It Easterskar zijn gevangen, kunnen tot de moerasvlinders worden gerekend. Dit zijn kieskeurige soorten waarvan de rupsen in de stengels of wortels van één of meerdere moerasplanten leven. Enkele voorbeelden zijn *Archanara dissoluta*, *Archanara geminipuncta* (beide in de stengels van riet), *Archanara sparganii* (in de stengels van lisodde en egelskop), *Celaena leucostigma* (in de stengels en wortels van onder andere gele lis en galigaan), *Arenostola phragmitidis* (in de stengels van riet) en *Lacanobia splendens* (op moerasvaren en bitterzoet). Tijdens een eerdere excursie van vlinderwerkgroep Friesland in It Easterskar werden ook al een groot aantal karakteristieke soorten voor laagvenen vastgesteld (Hunneman 2004).

Samen met de soorten van afgelopen jaar vormen zij de laagveenmoeras-vlindergemeenschap van It Easterskar. In onderstaande tabel wordt aangegeven welke soorten tot deze gemeenschap behoren.

Tabel 1: Soorten uit de laagveenmoeras-vlindergemeenschap die zijn waargenomen in It Easterskar.

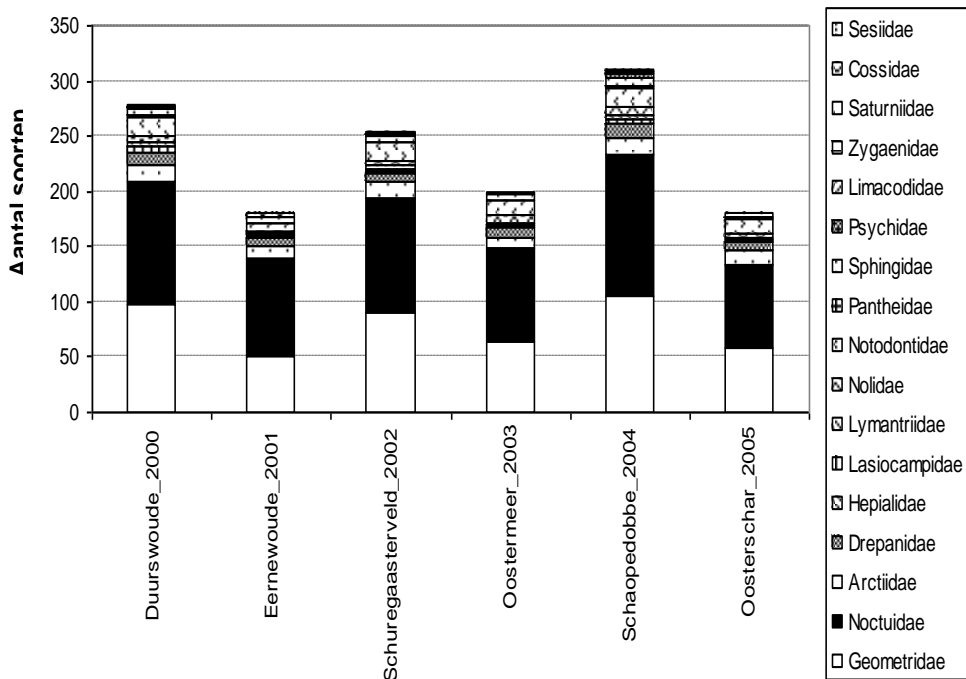
Moerasvlinder	Voedselplanten	Jaar van waarneming
<i>Archanara dissoluta</i>	Riet	2004/2005
<i>Archanara geminipuncta</i>	Riet	2004/2005
<i>Archanara sparganii</i>	Lisdodde, Egelskop	2004/2005
<i>Celaena leucostigma</i>	Gele lis, Galigaan, ea.	2004/2005
<i>Hepialus humuli</i>	Polyfaag	2004
<i>Arenostola phragmitidis</i>	Riet	2005
<i>Lacanobia splendens</i>	Moerasvaren, Bitterzoet	2005

Dankzij de variatie in het gebied konden naast de genoemde moerasvlinders nog een groot aantal andere vlindersoorten worden vastgesteld.

Het lijkt me voor het vervolg van dit artikel interessant om de nachtvlinderfauna van It Easterskar te vergelijken met die van de andere speerpuntgebieden. Natuurlijk is een dergelijke vergelijking niet fair, aangezien de gebieden op verschillende momenten zijn bemonsterd. Daarom vergelijk ik de gebieden niet tot in detail, maar enkel op het niveau van de levensgemeenschap. Ik ben uitsluitend op zoek naar de grote lijnen. In onderstaand figuur wordt de soortensamenstelling getoond voor alle speerpuntgebieden die vlinderwerkgroep Friesland in de loop van de jaren heeft bezocht. Grofweg kunnen de speerpuntgebieden opgesplitst worden in twee categorieën. Duurswoude (2000), Schuregaasterveld (2002) en Schaopedobbe (2004) vormen samen de droge tot vochtige heideterreinen van de pliocene zandgronden. De gebieden Eernewoude (2001), Oostermeer (2003) en Oosterschar (2005) zijn allen laagveenmoerassen. Er vallen een aantal zaken op:

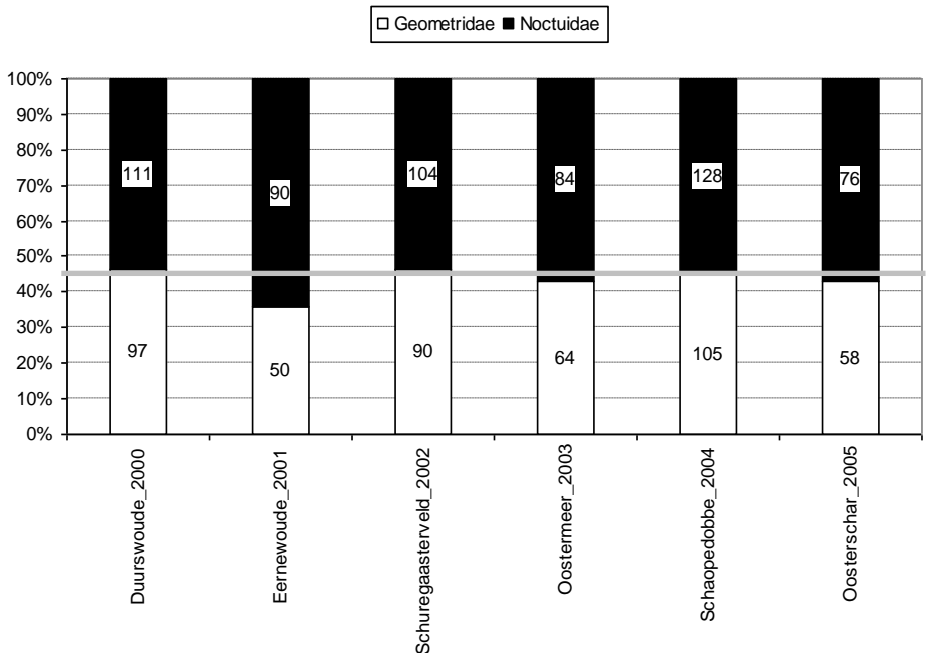
1. De families spanners (Geometridae) en uilen (Noctuidae) vormen in alle gebieden verreweg het grootste deel van de waargenomen soorten. Dit is niet zo vreemd, gezien hun belangrijke aandeel in de Nederlandse macro-nachtvlinderfauna;
2. Het totaal aantal waargenomen soorten is in de drie laagveenmoerassen lager dan in de heideterreinen. Hieruit blijkt dat de moerasgebieden een minder rijke nachtvlinderfauna hebben;
3. De drie laagveenmoerassen zijn minder divers wat betreft soortensamenstelling dan de heideterreinen. De staafjes van deze gebieden bestaan namelijk uit minder arceringen en bovendien zijn de balkjes per familie korter. Hieruit blijkt dat de moerasgebieden een minder gevarieerde nachtvlinderfauna hebben.

Figuur 1: Soortensamenstelling per speerpuntgebied.

Laten we in iets meer detail kijken naar de verdeling spanners en uilen in de speerpuntgebieden. De grijze lijn in figuur 2 geeft aan hoe de verhouding spanners en uilen in de gebieden zou zijn, mochten ze evenredig voorkomen volgens het aantal soorten dat van Nederland bekend is. In dat geval zou de verhouding spanners en uilen 45 : 55% zijn. Uit de figuur blijkt dat het aantal spanners in de drie laagveenmoerassen onder de grijze lijn ligt. Dit betekent niet direct dat in deze gebieden minder spanners (en per definitie meer uilen) voorkomen dan in heideterreinen, maar enkel dat de verhouding spanners : uilen in moerasgebieden anders is dan in heideterreinen. Relatief gezien komen in laagveenmoerassen meer uilen voor dan spanners. Dit is goed te verklaren. Aangezien moerasgebieden vaak vrij open gebieden (met weinig beschutting) zijn, heb je als vlinder behoefte aan een robuust lichaam met goed ontwikkelde vleugelspijeren. Aan dit profiel voldoen uilen bij uitstek. Spanners zijn daarentegen fragieler gebouwd en derhalve minder goed aangepast aan de omstandigheden in laagveenmoerassen. Zij komen daarom

vaak voor in bosachtige omgeving.

Figuur 2: Verhouding spanners (Geometridae) en uilen (Noctuidae) per speerpuntgebied.

Conclusie

Ik heb in dit artikel een andere aanpak gehanteerd dan tot dusver gebruikelijk voor dit soort artikelen. Door op het niveau van de levensgemeenschap te kijken, heb ik geprobeerd de relaties tussen vlinders onderling en hun omgeving zichtbaar te maken. Mijns inziens is dit een zinnigere benadering die ook meer houvast biedt bij beschermingsactiviteiten. Vlinders kunnen immers niet los worden gezien van hun voedselplanten, die op hun beurt weer afhankelijk zijn van bepaalde abiotische condities. Met een aantal relatief eenvoudige bewerkingen heb ik de nachtvlinderfauna van It Easterskar in perspectief proberen te plaatsen. Ik hoop dat dit artikel bijdraagt aan verdere stappen in deze richting.

Met deze inventarisatie hebben we vastgesteld dat It Easterskar een tamelijk rijke nachtvlinderfauna herbergt. Naast een aantal kenmerkende soorten voor laagvenen, komen in het gebied een groter aantal minder kieskeurige soorten voor. Dit is grotendeels toe te schrijven aan de variatie in het gebied. Dat het gebied niet tot de rijkste speerpuntgebieden mag worden gerekend, komt doordat laagveen-

moerassen van nature vrij soortenarm zijn. Daarnaast speelt het gering aantal bezoeken een rol. Ik ben ervan overtuigd dat het aantal soorten nog flink uit te breiden is door het gebied vaker te bemonsteren. Gezien het succes van de recente hydrologische herstelmaatregelen zijn verrassingen hierbij niet uit te sluiten.

Dankwoord

Naast ondergetekende namen Andy Saunders, Auke Hunneman, Gerard Bergsma, Gerrit Tuinstra en Siep en Jannie Sinnema deel aan deze inventarisatie. Allen dank voor jullie inzet!

Referenties

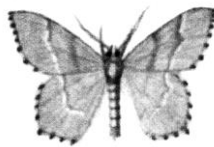
- Meulen, J. van der, M. Coenen en D. Groenendijk (2004) Nederlandse verantwoordelijkheid voor moerasnachtvlinders. De Levende Natuur 105(6):245- 250
Hunneman, H. (2004) Verslag excursie Easterskar. Flinterwille 8(2): 12-15
Kuchlein, J.H. en R. de Vos (1999) Geannoteerde naamlijst van de Nederlandse vlinders. Backhuys Publishers, Leiden

Bijzondere waarnemingen in Hemrik. Siep en Jannie Sinnema

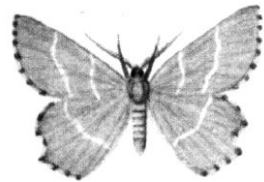
Op 26 april 2005 werd in het natuurgebied Wijnjeterper Schar overdag de psychide of zakdrager *Whittleia retiella* gevangen. In Friesland was deze kleine vlinder op Terschelling in 1992 gevangen door Leo Bot. Volgens Henk ten Holt is *W.retiella* ook gevonden op Oost-Ameland en Griend en komen de meeste waarnemingen in Nederland van het Noordhollands-Utrechtse veenweidegebied en van de kop van Overijssel (pers.med. H.ten Holt, 2005). In Nijeveen bij Steenwijk had Gerrit Padding enkele exemplaren in 1987 en 1988 verzameld en zag hij tientallen mannetjes in het gebied vliegen. De vrouwtjes hebben geen vleugels en blijven dus in de buurt van de zak, waarin de rups heeft geleefd. In Engeland is deze psychide uitsluitend bekend van zilte gronden. (Heath & Emmet, 1985).

Nieuw voor Hemrik was de vangst van *Thalera fimbrialis* in de val op 14 juli 2005. Deze groene spanner was reeds bekend uit deze omgeving, maar nooit door ons gesignaleerd.

Volgens Lempke (1985) komt deze soort ook voor in het Fochte-

Hemithea aestivaria

Thalera fimbrialis

loëerveen, Appelscha, Elsloo, Delleburen, Oudehorne en op Terschelling. De rups leeft vooral op Brem. *T.fimbrialis* lijkt sterk op de algemeen voorkomende groene spanner *Hemithea aestivaria*. Ze zijn door de vorm en tekening van de achtervleugel goed van elkaar te onderscheiden.

Het jaar 2005 bleek geen goed trekvlinderjaar te zijn. We hebben weinig *Atalanta*'s, *Gamma*-uilen en zelfs geen *Distelvlinder* in Hemrik gezien. De verbazing was groot toen op 22 augustus 2005 een *Windepijlstaart* in onze val zat. Landelijk is deze grote nachtvlinder in 2005 ook weinig waargenomen. Nieuw voor Hemrik was de vangst van *Chrysodeixis chalcites* op 4 september 2005. Op meerdere plaatsen is deze trekvlinder en de sterk hierop gelijkende uil *Macdunnougha confusa* in Friesland in het najaar waargenomen (zie bijzondere waarnemingen 2005 op de website van de Vlinderwerkgroep). *C.chalcites* wordt regelmatig in en bij kassen in Zuid-Holland en Limburg waargenomen.

In Beetsterzwaag vingen we 27 oktober 2005 op het laken de zeldzame trekvlinder *Spodoptera exigua*. In de zestiger jaren is deze uil drie keer eerder in Friesland waargenomen (Lempke, 1985). Er zijn 2 recente waarnemingen van Terschelling bekend en in Nederland worden er per jaar slechts enkele exemplaren gezien (med. W.Ellis, WVF).

Literatuur:

Heath, J. & Emmet, A.M. 1985. The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland. Volume 2: Cossidae – Heliodinidae. Harley Books.

Lempke, B.J. 1985. De Vlinders van Friesland. Fryske Akademy, Leeuwarden.

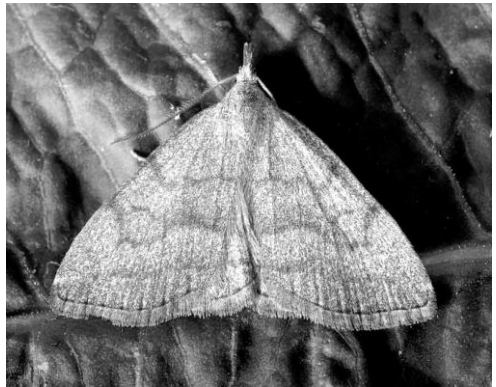
Het laatste nieuws uit St.Nicolaasga: nieuwe soorten voor 2005 Andy Saunders

In 2005 heb ik veertien nieuwe soorten macronachtvlinders gevonden in en om St. Nicolaasga. Per familie worden de nieuwe soorten behandeld.

Van de uilenfamilie (*Noctuidae*) heb ik slechts drie nieuwe soorten gevangen.

Pechipogo strigilata

Op 4 juni ben ik met mij lichtval naar de Vegelinbossen (St. Nicolaasga) geweest. Ik ving dertien soorten, waarbij de uil *Pechipogo strigilata* nieuw was voor St.Nicolaasga. De voedselplant van de rupsen is Eik en daaraan is geen gebrek in deze bossen. *Pechipogo strigilata* is tussen 1986 en 1998 slechts vijf keer gevangen in Friesland (Vlinderwaarnemingen in Friesland 1986-1998)

Pechipogo strigilata

Macdunnoughia confusa

Op 12 September is de uil *Macdunnoughia confusa* door openstaande ramen bij mij binnenhuis gevonden. In Friesland is de *M. confusa* een zeldzame trekvlinder. Op 5 oktober 1964 werd in Nijetrijne (Van Randen) ook een vlinder binnenhuis gevonden! (De vlinders van Friesland B.J.Lempke).

Diloba caeruleocephala

In de Vegelinbossen heb ik op 14 oktober 3 exemplaren van *Diloba caeruleocephala* gevangen (lichtval). Deze uil is een vrij gewone nachtvlinder in Friesland, maar tussen 2000 en 2004 heb ik deze vlinder nooit in St Nicolaasga gevangen. De voedselplant van de rupsen is meidoorn en sleedoorn.

Van de familie *Geometridae* (Spanners) heb ik in totaal zeven nieuwe soorten gevangen.

Apocheima hispidaria

In het voorjaar op 24 maart heb ik met de lichtval in de Vegelinbossen 4 exemplaren van *A. hispidaria* gevangen. Alleen vlinders van het mannelijk geslacht hebben vleugels. De voedselplant van de rupsen is meestal eik.

Jodis lactearia

In de Vegelinbossen heb ik deze kleine lichtgroene spanner twee keer gevangen, namelijk op 21 mei en 28 augustus.

Ligdia adustata

Op 12 augustus heb ik in mijn eigen tuin een *Ligdia adustata* gevangen.

Eupithecia linariata

Ook in mijn eigen tuin heb ik deze kleine Eupithecia gevonden op de Nationale Nachtvlindernacht op 1 juli.

Ik heb die nacht met een 260 W HPL-lamp in de Vegelinbossen en nam daar de volgende vier nieuwe soorten voor St.Nicolaasga waar:

Idaea fuscovenosa

Deze spanner was echt een verassing. *Idaea fuscovenosa* is alleen bekend van Terschelling in 1956 en 1957 en van Heerenveen in 1998.

Macaria signaria en *Eupithecia lariciata*.

De rupsen van deze twee spanners leven op lariks. Het was dus geen verassing dat deze twee vlinders hier werden waargenomen.

Sphinx pinastri

Op 1 juli heb ik de pijlstaart *Sphinx pinastri* waargenomen in de Vegelinbossen.

Tethea ocularis en *Watsonella cultraria*.

Van de familie van de *Drepanidae* heb ik met de lichtval in mijn eigen tuin op 23 juni een exemplaar van *Tethea ocularis* gevangen en later dat jaar op 16 augustus *Watsonella cultraria*, ook in mijn eigen tuin.

Nola confusalis.

De laatste vlinder nieuwe soort is van de familie van de *Nolidae*, namelijk *Nola confusalis*. Deze vlinder heb ik tijdens de middag in de Vegelinbossen op een boomstam gevonden.

Het totaal aantal waargenomen soorten macronachtvlinders in de regio rond St. Nicolaasga is sinds 2000 nu 281.

Determinatiedag 21 januari 2006 Jannie Sinnema

's Morgens om 11 uur stond de koffie klaar in huize Sinnema te Hemrik. Traditiegetrouw namen enkele deelnemers wat lekkers mee voor bij de koffie. Het aantal te determineren vlinders viel dit jaar mee; mogelijk omdat 2005 een matig vlinderjaar was. Gerard Bergsma had vele potjes met micro's mee, die hij in de koelkast had bewaard. Potje voor potje werd door Leo Bot op naam gebracht. Joop Kuchlein boog zich over de overige te determineren micro's. Verder zijn er enkele vlinders op dia van de familie Hoornveld op naam gebracht. Ook de problemen met de macrovlinders konden meestal worden opgelost, zodat iedereen tenslotte tevreden huiswaarts keerde.

Verslag van het "Aaisykjen" van de Sleedoornpage John Boosman

We hadden het plan opgevat om op 18 februari 2006 om half twee naar eitjes van de Sleedoornpage te gaan zoeken. Iedereen werd via de website opgeroepen om daaraan mee te doen. Immers zo'n eitje is maar zeer klein, dus hoe meer zielen hoe meer kans. We verzamelden ons op het parkeerterrein van de voetbalclub van De Blesse, waar net op dat moment vele voetbaldames ook arriveerden om een balletje te trappen. We werden dan ook verbaasd aangestaard. Tot ons grote genoegen bleek dat er zelfs 18 mensen op onze excursie af waren gekomen. De middag begon dus hoopvol en bovendien was het prachtig weer. Gerrit Padding, die wel wist hoe moeilijk het zoeken naar die eitjes was, had een Sleedoorntakje meegenomen, waarop enige eitjes zaten, als zoekbeeld om het vinden ervan te vergemakkelijken. Gerrit Tuinstra toonde ons op papier enige lokaties in het veld, waar mogelijk Sleedoornstruiken te vinden moesten zijn.

Nadat Siep Sinnema iedereen had verwelkomd en succes had gewenst, togen we met z'n allen, optimistisch gestemd, het prachtige heggetjeslandschap in. Het gebied rond De Blesse kent vele bosjes, houtwallen en singels. De houtwallen bestaan veelal uit Berken, Wilgen, Sleedoorns, Meidoorns, Zomereiken en Sporkehout. Om bij de Sleedoorns te komen moesten we over slootjes springen, voorzichtig over prikkeldraad en schrikdraad stappen en uitkijken waar je liep, want op een gegeven moment zakte ik tot aan de enkels in de koeienstront. Ja ook de Hoornvelds, die zo jong niet meer zijn, moesten hun leven wagen. Sicco Ens

van De Vlinderstichting, die ook meegekomen was, benadrukte dat alleen schone takken, dus geen takken met alg en schimmel, bekeken moesten worden. Hij had in het verleden al veel eitjes gevonden en prees het goede weer, want met regen en sneeuw zie je ze niet goed. De eitjes die hij had gevonden, zaten op een hoogte van 5 tot 300 cm en vnl. op 2 en 3 jarige takjes, volgens Tax (1989) vooral op de overgang van oud naar jong hout. Al spoedig bleek dat bijna alle struiken van de Sleedoorn zodanig waren gekortwiekt, ja zelfs op een lokatie geheel omgekapt, dat eitjes vinden een moeilijke opgave werd. Is dit een vorm van natuurbeheer door boeren? Bovendien vonden we niet overal Sleedoorns. Het resultaat was, dat we die middag helaas geen eitjes van de Sleedoornpage hebben gevonden.

We zullen het maar als een nulmeting beschouwen. Het is dus zaak om eerst goede lokaties met bloeiende struiken te vinden en het volgend jaar nogmaals te proberen. Maar Gerard Bergsma gaf niet zo gauw op, want op een gegeven moment was hij spoorloos verdwenen en we vreesden het ergste. Gelukkig kwam hij na enige tijd tevoorschijn en toonde hij trots een gevonden Judasoor. We hadden weliswaar geen eitjes gevonden maar we hebben wel een prachtige middag gehad en bovendien zijn de banden onderling weer verstevigd.

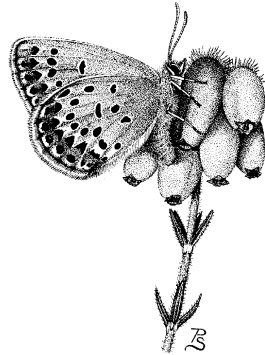
Heideblauwtjes in de inhaalslag Kars Veling

In 2004 en 2005 zijn veel vrijwilligers op pad geweest om vroegere vliegplaatsen van het heideblauwtje te controleren. We hadden van die plaatsen al meer dan vijf jaar geen waarnemingen ontvangen. Dan kan de soort er zijn verdwenen of er is gewoon niet gekeken.

In de inhaalslag is het de bedoeling om de plekken te bezoeken in de goede vliegtijd en met goed weer. Behalve dat de waarnemingen worden doorgegeven gaat het nu ook om nulwaarnemingen. Als je in de goede tijd en met goed weer hebt gezocht en je hebt de vlinder niet gezien dan geef je dat ook door. Driemaal een nulwaarneming en je weet 'zeker' dat de soort er niet meer voorkomt.

Ook in 2006 zijn er weer een aantal kilometerhokken waarvan de gegevens meer dan vijf jaar oud zijn en waar we graag zouden zien dat er mensen gaan kijken. Het gaat om de volgende kilometerhokken:

X-coor	Y-coor
198	549
198	550
215	562
210	544
213	551
216	563
140	595
195	551
220	557

Als mensen een of meer hokken voor hun rekening willen nemen en er in de goede tijd willen gaan zoeken dan graag even een mailtje naar:

kars.veling@vlinderstichting.nl.

Vast hartelijk bedankt.

Ledenmutaties:

Verhuisd:

De heer M. Brandsma
Boterhoek 11
9172 PM Ferwert
Tel. 0519 – 332071

De heer H. H. Kuipers
Lieuwkemastraat 23
8754 BL Makkum
Tel. 0515-231534

Vlinderwerkgroep Friesland

Bestuur

Siep Sinnema	voorzitter Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
Gerard Bergsma	secretaris Bosweer 29 tel. 0516-432414	8426 GS Appelscha bergsmagj@cs.com
Luit de Zee	penningmeester Roefke 1 tel. 0513-418013	8502 BV Joure Luit.de.zee@zonnet.nl
Jannie Sinnema-Bloemen	bestuurslid Sparjeburd 29 tel. 0516-471222	8409 CK Hemrik s.g.sinnema@wanadoo.nl
John Boosman	bestuurslid Koaidyk 5 tel. 0511-539238	9264 TT Earnewâld john.boosman@wanadoo.nl
Gerrit Tuinstra	bestuurslid De Twee Gebroeders 214 tel. 0512-518246	9207 CB Drachten gerrittuinstra@wanadoo.nl
Contributie	€ 5,00 per jaar. Girorekening 7223259 t.n.v. L.D. de Zee, Joure	
Redactieadres	Sparjeburd 29 8409 CK Hemrik e-mail adres: s.g.sinnema@wanadoo.nl	
Vlinderwerkgroep Friesland op internet:		www.vlinderwerkgroepfriesland.nl
e-mail adres:		info@vlinderwerkgroepfriesland.nl